

ЧЕТ ТИЛИ ЎҚИТИШ ВА УНИНГ МЕТОДОЛОГИЯСИГА ОИД ТАВСИЯЛАР

Пулатова Шарифахон Собиржоновна

Ўзбекистон давлат жахон тиллари университети

Француз тили амалий фанлар кафедраси

Катта уқитувчиси

Калит сузлар: *Француз тили, уқув дастур, мулоқот қилиш, сузлашув услуби, нутқ турлари, куникма, малака, кундалиқ, баҳолаш меъзони, рейтинг тизими.*

Аннотация: *Чет тил муаллимлигини мутахассис сифатида танлаганлар зиммасига ушбу тилни ўқитиш назариясидан мукаммал хабардор бўлишдек вазифа юкланади. Ўқитиш илмини методика фани ёритади. Педагогалар мулоқотида тез-тез учраб турадиган “методика” атамасининг учта маъноси бор. Биринчиси, ўқув предметини билдиради, иккинчиси, таълимнинг методик усуллари йиғиндисини ва учинчиси, таълим назарияси ва махсус фанни ифодалайди. Бу жиҳатдан ушбу илмий мақолада «методика» сўзининг учинчи терминологик маъноси ҳақида фикр юритилади. Чет тили ўқитиш методикаси, проф. Михаил Васильевич Ляховицкий таърифлашича, таълимнинг мақсадлари, мазмуни, воситалари, шунингдек, чет тил ёрдамида таълим-тарбия бериш усулларини тадқиқ этувчи фандир. Методика фани асосан қуйидаги уч йирик мавзунинг ўргатади: чет тил ўргатишнинг назарий масалалари, нутқ фаолияти турларини ўргатиш ва чет тил ўргатишнинг ташкилий масалалари. Чет тилларни турли ўқув юртларида ёки муайян тилни ўргатиш методика назариясида фарқлаб қуйилган. Методикадаги асосий тушунчалар. Ушбу мақолада айнан шу масалага аниклик киритиб ўтдик.*

Ҳар бир фанда ўз тушунчалар йиғиндисини мавжуд. Чет тил ўқитиш методикасида қабул қилинган асосий тушунчалар қаторига қуйидагиларни киритиш мумкин: таълим системаси, таълим методи, таълим принципи, таълим воситаси, методик усул. Педагогика воқелиги ходисаларини системали-структурали йўналишда ўрганиш муносабати билан «таълим системаси» атамаси кенг тарқалди. Ушбу методик категориянинг маъносига мувофиқ таълим жараёни система, деб қаралмоқда. Муайян замон ва макон доирасида амалга ошириладиган чет тил ўқув жараёни очиқ (аниқ, равшан қуйилмаган) система ҳисобланади ва нашр этилган чет тил «ўқув-методик комплекси»да ўз ифодасини топади. Таълим системаси кўзланадиган мақсад, шаклланадиган мазмун ва қўлланадиган метод каби категориялардан иборат. Чет тил ўқитиш методи дейилганда, чет тил ўргатишнинг амалий, умумтаълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадларига эришувни таъминловчи муаллим ва ўқитувчи фаолиятининг мажмуаси тушунилади.

Метод атамаси «таълим усуллари йиғиндиси» ва «таълимнинг йуналиши» маъноларида қўлланади. Биринчиси таълим назариясида ишлатилса, иккинчи маънода уни ўқитиш методикаси тарихига оид асарларда учратамиз. Масалан: чет тил ўқитишнинг таржима методи, туғри метод, қиёсий метод, анъанавий метод, интенсив метод ва ҳ.к. Проф. Ефим Израилевич Пассов фикрича, метод ўқув жараёнида қўйилган мақсад сари йуналтирилган ва нутқ фаолияти турлари билан боғлиқ принциплар системасидир. Демак, принциплар методни шакллантиради. Бу ерда кенг маънодаги методик йуналиш ҳақида сўз боряпти. Ўқувчиларни тарбиялаш ва уларга таълим беришда асос бўладиган методик қонун-қонидани принцип атамаси билан юритилади.

Принцип тушунчаси бевосита ўқув жараёнини акс эттирувчи методик ходисани ифодалайди, метод эса принциплар йиғиндисининг мавзу умлаштирилган умумлашмасидир. Мас. оғзаки нутқнинг илгарилаши принципи, тил тажрибасини ҳисобга олиш принципидек. Принциплар уч гуруҳни ташкил этади: психологик, дидактик ва соф методик принциплар. Таълим воситаси атамаси методикада икки маънони ифодалайди. Биринчи маъноси «таълимнинг моддий воситаси» (дарслик, ўқитувчи китоби, техника воситалари кабилар)ни билдиради. Иккинчи маъноси эса нутқ фаолияти турига тааллуқлидир (мас. ёзув чет тил ўргатиш воситасидир). Методик усул янада кичик тушунча бўлиб, «янги сўзнинг маъносини очиш усуллари», «тил материаллини ўргатиш усуллари» сингари бирикмаларда учрайди.

Умумий ва хусусий методика. Фанларда умумий ва хусусий чегараланиш кузатилади. Мас. умумий тилшунослик ва хусусий тилшунослик, умумий психология ва хусусий психология. Тил материаллини танлаш, тақ- симлаш, тасниф ва баён этиш муаммолари умумий методиканинг вазифасига киради. У ёки бу чет тилни аниқ педагогик шароитда ўқитишга дойр илмий маълумотлар хусусий методика жиҳатдан изланади. Мас. ўзбек гуруҳларида француз тили ўқитиш методикаси ёки рус мактабларида араб тили ўқитиш методикаси. Умумий ва хусусий методиканинг тарихи, назарияси ва амалиёти сохаларига тегишли фикр-мулоҳазалар методика назарияси курсини ташкил этади.

Методиканинг ҳозиргача олимлар томонидан асло қўл урилмаган тури мавжуд. Унинг номини «Чет тил ўқитишнинг қёсий методикаси» дейиш мумкин. Унда турли ўқув юртларида чет тил ўқитиш муаммолари кўтарилади. Ушбу китобда чет тил ўқитишнинг умумий методикаси баён этилди. Чет тил ўқитиш методикаси педагогика фанлари жумласига киради. Методика фанининг илмий-тадқиқот методлари. Моддий дунё сир-асрорини билиш ва ижтимоий қонуниятларни очиш йўлида турли фанлар яратилган. Ҳозирги пайтда фаншунослар икки минг атрофида фан мавжудлигини эътироф этишади. Илмий-тадқиқот методлари бўлмаган биронта фан йўқ. Уларнинг ҳар қайсиси, жумладан педагогика ва, ўз навбатида, чет тил ўқитиш методикаси ҳам, фан - сифатида ўзининг илмий-тадқиқот машғулоти методлари билан иш кўради.

ХУЛОСА

Хулоса урнида шуни айтиш жоизки, уқитувчининг ижодий ишлашида нафақат фан ютуқлари ва илғор иш тажрибаларидан самарали фойдаланиш, шунингдек, ўқув жараёнида мустақил илмий изланиши ҳам зарурий шартлардан биридир. Мустақил тадқиқот амалдаги илмий-текшириш методлари ёрдамида ўтказилиши мумкин. Амалий (тажриба) методлари орасида эксперимент, тажриба ўтказиш, мақсадли кузатиш кабилар ҳаммамизга маълумдир. Булар умумий ёки асосий методлар ҳисобланади. Ҳозирги замон фаншунослигида илмий-тадқиқотлар уч турга бўлинади:

1. Фундаментал текширишда фаннинг соф назарияси ҳал этилади.
2. Амалий тадқиқотда назариянинг аниқ элементлари ишлаб чиқилади.
3. Ишлаб чиқариш учун зарурий материаллар тузиш тайёрлашга доир тадқиқотда дарслик, қўлланма, аудиовизуал воситалар яратиш билан шуғулланилади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ж.Жалолов Чет тили ўқитиш методикаси. Т., 1996
2. Х. Сайназаров. Обучение лексике английского языка в старших классах узбекской школы. Канд. дисс. - Л.; 1982.
3. Т. К. Саттаров. Методическое содержание обучения активной грамматике английского языка в узбекской сред.школе. Канд. дисс. - М., 1989
4. 1 Р. Н. Кремер. Обучение речевому синтаксическому навыку немецкого языка студентов национальных групп (на материале I курса языкового пуза). - Канд. дисс. - Л., 1987.
5. Э. Л. Штульман. Методический эксперимент в системе методов исследования. Воронеж: ВГУ, 1976.

